

แม่ธรณีกับผู้หญิง: ภาพสะท้อนบทบาททางเพศกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผ่านมุมมองแนวคิดนิเวสตรี
นิยมและนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ กรณีศึกษา ชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่วด้ายเหลือง จังหวัดอุทัยธานี
MOTHER EARTH AND WOMEN: REFLECTIONS ON GENDER ROLES AND ENVIRONMENTAL
CONSERVATION THROUGH THE LENS OF ECOFEMINISM & ECO-SPIRITUALISM
A CASE STUDY OF THE YELLOW YARN KAREN'S COMMUNITY IN UTHAI THANI PROVINCE

นัฐวุฒิ สิงห์กุล¹
Nattawut Singkul

Received 4/12/2025, Revised 11/12/2025, Accepted 6/2/2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศ ความเชื่อเรื่อง พระแม่ธรณีและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลัทธิเจ้าวัดของชาวกะเหรี่ยงโพลั่วด้ายเหลือง จังหวัดอุทัยธานี 2) อธิบายบทบาทของผู้หญิงในฐานะตัวกลางเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติการระหว่างธรรมชาติ จิตวิญญาณ และระเบียบทางสังคม ภายใต้กรอบแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) และนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ (Eco-spirituality) การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงชาติพันธุ์วรรณา โดยเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาพิธีกรรมสำคัญของลัทธิเจ้าวัดในชุมชนบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 20 คน ครอบคลุมผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้หญิงผู้มีบทบาทพิธีกรรม และสมาชิกชุมชนหลากหลายช่วงวัย ผลการศึกษาพบว่า ระบบความเชื่อของลัทธิเจ้าวัดจัดวาง “ผู้หญิง-แม่ธรณี-แผ่นดิน” เป็นแกนกลางของจักรวาลวิทยาทางสังคม โดยผู้หญิงไม่ได้เป็นเพียงสัญลักษณ์เชิงนามธรรม หากแต่มีบทบาทเชิงปฏิบัติการจริงในการกำกับพิธีกรรม การเกษตร และการรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความสัมพันธ์เชิงคู่ระหว่างเจ้าวัดกับแม่ย่าเพศชายกับเพศหญิง และโลกมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำหน้าที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมในการควบคุมการใช้ทรัพยากรและการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ บทความเสนอว่าความรู้เชิงจิตวิญญาณของผู้หญิงกะเหรี่ยงเป็นรูปแบบหนึ่งของอำนาจเชิงนิเวศ (ecological authority) ที่ท้าทายกรอบการพัฒนาและนโยบายทรัพยากรของรัฐสมัยใหม่ และช่วยขยายความเข้าใจสตรีนิยมเชิงนิเวศในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ: กะเหรี่ยงโพลั่วด้ายเหลือง; ลัทธิเจ้าวัด; สตรีนิยมเชิงนิเวศ; เพศสภาวะ; จิตวิญญาณ; สิ่งแวดล้อม

Abstract

This research article aims to 1) examine the relationship between gender roles, beliefs in Mother Earth, and environmental management within the Jaowat cult of the

¹ Corresponding author, email: tontawan_1@hotmail.com

อาจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Lecturer, Department of Anthropology, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

Yellow Yarn Pwo Karen in Uthai Thani Province, and 2) analyze women's roles as symbolic and practical mediators between nature, spirituality, and social order through the lenses of ecofeminism and eco-spirituality. Employing an ethnographic approach, the study draws on participant observation, in-depth interviews, and ritual analysis conducted in Ban Phu Muen community, Huai Khot District. Twenty key informants, including spiritual leaders, ritual specialists, and community members across generations, participated in the research. The findings reveal that the Jaowat belief system positions women, Mother Earth, and land as the core axis of its cosmology. Women function not merely as symbolic representations but as active agents governing ritual practices, agricultural cycles, and ecological balance. Complementary dualities—between Jaowat and Mae Ya, men and women, and the human and supernatural realms—operate as cultural mechanisms regulating resource use and sustaining ethnic identity. This study argues that Karen women's spiritual-ecological knowledge constitutes a form of ecological authority that challenges state-centered development paradigms and contributes to a contextualized understanding of ecofeminism in Southeast Asia.

Keywords: Yellow Yarn Pwo Karen; Jaowat cult; Ecofeminism; Gender; Spiritual ecology

บทนำ

จากประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย พบว่าเดิมอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ของรัฐกะเหรี่ยงในปัจจุบันที่เมืองทวาย ประเทศพม่า ก่อนที่จะอพยพเข้ามาพึ่งบารมีของพระเจ้าแผ่นดินไทย ชาวกะเหรี่ยงได้อาศัยอยู่บริเวณเมืองที่เรียกว่ากวางมะรีในภาษากะเหรี่ยงหรือจังหวัดกาญจนบุรี บริเวณแม่น้ำแควน้อยแควใหญ่มาบรรจบกันซึ่งเป็นต้นสายของแม่น้ำแม่กลอง การอพยพครั้งนี้เข้ามาปะปนอยู่กับคนไทยและชาวกะเหรี่ยงไม่คุ้นชินกับรูปแบบการทำนาลุ่มจึงได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ป่า โดยยึดเอาลำน้ำเป็นเส้นทางของการเดินทางและการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่ภาคตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ตากและอุทัยธานี (พยงค์ ศรีทอง, 2537) โดยเส้นทางของการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวกะเหรี่ยงได้ปรากฏให้เห็นหลักฐานของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและอยู่กันมาอย่างยาวนานจนมีประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความเฉพาะเป็นของตนเอง บางชุมชนยังสามารถดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดอุทัยธานี กระเหรี่ยงด้ายเหลืองอาศัยอยู่ใน 3 อำเภอ ประกอบด้วย 1) เขตอำเภอห้วยคต กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานมากที่สุดบริเวณตำบลทองหลาง กลุ่มนี้คือกะเหรี่ยงดั้งเดิมลัทธิเจ้าวัดและกะเหรี่ยงที่ต่อสู้เรื่องที่ดินทำกินและทรัพยากรธรรมชาติเพราะอาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ความน่าสนใจคือการสูญสลายไปของลัทธิเจ้าวัดในหลายพื้นที่ของจังหวัดอุทัยธานี ในปัจจุบันศูนย์กลางของลัทธิเจ้าวัดจะอยู่ที่ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ และตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี ชุมชนกะเหรี่ยงเหล่านี้มีการรื้อฟื้น เสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพื่อต่อกรกับความทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยใช้ลัทธิเจ้าวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณและพื้นที่ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการปกป้องสิ่งแวดล้อมของชาวกะเหรี่ยงภายใต้นโยบายการพัฒนาป่าไม้และที่ดินของรัฐไทยในปัจจุบัน 2) ในเขตอำเภอลานสัก อยู่ที่ตำบลระบำ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงดั้งเดิมมีทั้งสิ้น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านท่ามะนาว และบ้านห้วยวัง (กลุ่มห้วยวัง กลุ่มอีต้าง) กลุ่มนี้ คือ กะเหรี่ยงส่วนน้อยที่อยู่รวมกับคนไทยและเป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากทางราชการ ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่นการให้เงินช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่มี อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่นที่ได้ไปร่วมงานต่างๆสำคัญของพื้นที่ในเขตตำบลระบือและอำเภอลานสัก แต่ในชุมชนทั้งสองแห่งไม่มีผู้นำทางจิตวิญญาณตามลัทธิความเชื่อแบบเจ้าวัด แต่มีผู้อาวุโสประจำชุมชนเป็นผู้นำในทางความคิดและการรวมกลุ่มร่วมในการพัฒนากับคนไทยพื้นราบ และ 3) เขตอำเภอบ้านไร่ โดยเฉพาะตำบลแก่งมะกรูดถือเป็นพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ที่อยู่บนรอยต่อของผืนป่าภาคตะวันตกก่อนเข้าสู่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีตั้งถิ่นฐานอยู่ทั้งสิ้น 2 ตำบล คือ ตำบลแก่งมะกรูดและตำบลบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ที่มีทั้งชุมชนกะเหรี่ยง และชุมชนกะเหรี่ยงที่อยู่ปะปนกับคนไทย

หากนับตามการนับถือลัทธิพิธีของชาวกะเหรี่ยงโดยหลักๆ พื้นที่บริเวณจังหวัดอุทัยธานี กาญจนบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี มีกะเหรี่ยงอยู่ประมาณ 4 กลุ่มหลักๆที่ยึดถือตามความเชื่อ ประกอบด้วย 1) กะเหรี่ยงด้ายเหลืองที่ไหว้เจดีย์และนับถือพระศรีอาริยเมตไตร ที่เรียกตัวเองว่า “ลู้บ่องสะเดิง” ที่เป็นลัทธิเจ้าวัด มีเจ้าวัดเป็นผู้นำความเชื่อทางประเพณีและจิตวิญญาณ กลุ่มกะเหรี่ยงด้ายเหลืองกลุ่มนี้ดั้งเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดสุพรรณบุรี 2) กะเหรี่ยงด้ายเหลืองที่ไหว้เจดีย์นับถือพระพุทธเจ้า ที่เรียกตัวเองว่า “ลู้บ่องเกียะ” ซึ่งคล้ายกะเหรี่ยงด้ายเหลืองลู้บ่องสะเดิง มีลัทธิเจ้าวัดเหมือนกัน 3) กะเหรี่ยงกลุ่มวิม่อง หรือกินน้ำสุก กะเหรี่ยงกลุ่มนี้อาจจะเคยนับถือด้วยชาวหรือเป็นกลุ่มลู้บ่องสะเดิง มาก่อน แต่ไม่ชอบพิธีกรรมที่เคร่งครัดและยุ่งยากแบบเดิม จึงเปลี่ยนคติหันมากินน้ำสุก กลุ่มกินน้ำสุกก็มีเจ้าวัด (โบกู้) เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับกลุ่มด้ายเหลือง กลุ่มกินน้ำสุกจะพบที่ตำบลแก่งมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ในพื้นที่บ้านไต้ บ้านใหม่คลองอ้งวะที่มีชาวบ้านนับถือลัทธิกินน้ำสุก 4) กลุ่มลู้บ่องหรือกลุ่มด้ายขาว กลุ่มนี้จะนับถือผีประจำตระกูลฝ่ายมารดาและสตรีอาวุโสในครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญในฐานะของการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อแบบเจ้าวัด แต่ที่แตกต่างกันคือจะไม่ยึดถือเจดีย์หรือโกร่ง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีบางส่วน ส่วนมากกะเหรี่ยงด้ายขาวจะมีที่จังหวัดกาญจนบุรีเป็นส่วนใหญ่

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับกะเหรี่ยงโพล่วหรือโป่วที่นับถือลัทธิเจ้าวัดในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี คือ การปรับตัวและผสมผสานความเชื่อและวัฒนธรรมบางอย่างรับเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน รวมทั้งมิติทางเพศ บทบาททางเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศในทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การก่อรูปของวัฒนธรรมความเป็นชายและความเป็นหญิง จึงไม่สามารถแยกออกจากความหมายทางวัฒนธรรมของความเป็นชาติพันธุ์ได้ ดังนั้นหากวัฒนธรรมเกิดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ก็ย่อมทำให้วัฒนธรรมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของความเป็นชายหญิงเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมมาสู่เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ สัมพันธ์กับการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงในเรื่องกรรมสิทธิ์ของที่ดินทำกินที่กระทบต่อความเชื่อเรื่องการสืบเชื้อสายและการครอบครองกรรมสิทธิ์ผ่านทางฝ่ายแม่ การสูญเสียสัญลักษณ์และองค์ความรู้ของผู้หญิงในความสัมพันธ์กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การตัดขาดองค์ความรู้เหล่านี้จากการวางแผนการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะความรู้ของผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีส่วนร่วมน้อยมากในกระบวนการพัฒนา โดยการพัฒนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาในเชิงวัตถุมากกว่าจิตวิญญาณ การให้ความสำคัญกับตลาดและสินค้ามากกว่ามนุษย์และธรรมชาติ ที่มีลักษณะของการทำลายสิ่งแวดล้อมและทำให้ผู้หญิงได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าวด้วยการหันกลับมาตั้งคำถามต่อการพัฒนา การให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ จิตวิญญาณและการเคารพธรรมชาติแบบตะวันออก ธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับผู้หญิง เช่น แม่น้ำคงคา พระแม่ธรณี

แม่โพสพ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การเคลื่อนไหวของผู้หญิงที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อรักษารากฐานสำคัญของชีวิตตัวเองภายใต้กระบวนการพัฒนาและวัฒนธรรมของความเป็นแม่ (Mies & Shiva, 1993)

อย่างไรก็ตาม แม้งานศึกษาด้านสตรีนิยมเชิงนิเวศและชาติพันธุ์จะให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบจากนโยบายการพัฒนา แต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังมองผู้หญิงในฐานะผู้ได้รับผลกระทบหรือแรงงานดูแล (Care Labor) มากกว่าการเป็นผู้มีอำนาจเชิงจิตวิญญาณที่กำหนดความหมายของธรรมชาติและจักรวาลวิทยาทางสังคม ขณะเดียวกัน งานศึกษาชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยมักเน้นประเด็นการเมืองเรื่องที่ดินและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยยังให้ความสำคัญต่อมิติทางเพศและพิธีกรรมในฐานะโครงสร้างการจัดการทรัพยากรไม่มากนัก

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยเสนอว่าความเชื่อเรื่องพระแม่ธรณีและลัทธิเจ้าวัดของชาวกะเหรี่ยงโพล่งด้ายเหลืองไม่ได้เป็นเพียงระบบสัญลักษณ์ทางศาสนา หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่จัดวางบทบาททางเพศ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ผู้หญิงในระบบความเชื่อนี้ไม่ได้เป็นเพียงตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ หากเป็นผู้มีอำนาจเชิงนิเวศที่มีบทบาทกำกับพิธีกรรม การเกษตรและความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การศึกษาในครั้งนี้จึงมีส่วนช่วยขยายกรอบการวิเคราะห์ด้านสตรีนิยมเชิงนิเวศและชาติพันธุ์ศึกษา โดยเสนอให้เห็นมิติของเพศในฐานะโครงสร้างจักรวาลวิทยาและจิตวิญญาณซึ่งยังไม่ค่อยได้รับการอภิปรายในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มานัก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศ ความเชื่อเรื่องพระแม่ธรณี และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลัทธิเจ้าวัดของชาวกะเหรี่ยงโพล่งด้ายเหลือง จังหวัดอุทัยธานี และ
2. อธิบายบทบาทของผู้หญิงในฐานะตัวกลางเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติการระหว่างธรรมชาติ จิตวิญญาณ และระเบียบทางสังคม ภายใต้กรอบแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) และนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ (Eco-spirituality)

จากช่องว่างทางความรู้และการวิจัยดังกล่าว นำมาสู่คำถามการวิจัย 2 ข้อที่สำคัญคือ 1) บทบาททางเพศในลัทธิเจ้าวัดของชาวกะเหรี่ยงโพล่งด้ายเหลืองถูกสร้างและให้ความหมายผ่านจักรวาลวิทยาและพิธีกรรมอย่างไร 2) ผู้หญิงในระบบความเชื่อนี้ทำหน้าที่เป็นผู้มีอำนาจเชิงนิเวศในการจัดการทรัพยากรและการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อย่างไร

แนวคิด ทฤษฎีและงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เพศ ธรรมชาติและอำนาจ: การสะท้อนผ่านแนวคิดเรื่องสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) และนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ (Eco-spirit)

แนวคิดเรื่องสตรีนิยมเชิงนิเวศ Ecofeminism เป็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างเรื่องของสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยากับเรื่องของผู้หญิงที่พัฒนาและเติบโตในฐานะของวาทกรรมที่ต้องการจัดการกับปัญหาในอดีตเกี่ยวกับการถูกกดขี่ขูดรีดผู้หญิงที่เชื่อมโยงกับปัญหาทางด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ระบบทุนนิยมแบบชายเป็นใหญ่ที่สร้างผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและผู้หญิง ในความพยายามอ้างสิทธิ์และครอบครองทรัพยากรในฐานะผู้ที่มีอำนาจ ที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญในการมาบรรจบกันระหว่างนิเวศวิทยากับสตรีนิยม

แนวคิด Ecofeminism มีมุมมองแบบสิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) และเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผืนแผ่นดิน (Women and Earth) เช่นเดียวกับพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์

บทบาทและการปฏิบัติการของผู้หญิงในเชิงสิ่งแวดล้อม นักคิดทางด้านสตรีนิยมเชิงนิเวศ ได้ให้ลักษณะแนวคิดเกี่ยวกับเพศสภาพที่เชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกทางธรรมชาติ มุมมองของแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ ยืนยันว่านิเวศวิทยาไม่ได้จัดวางผู้หญิงในตำแหน่งของการครอบงำในเชิงอำนาจ แต่ค่อนข้างให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมสมดุลและสังคมที่เป็นความร่วมมือกัน ไม่ใช่เป็นการครอบงำโดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (Laila Fariha Zein and Adib Rifqi Setiawan, 2017) โดยสาขาของการศึกษาของ Ecofeminism ได้แตกออกไปตามกรอบของการวิเคราะห์และวิธีการในการศึกษา เช่น สตรีนิยมนิเวศสายเสรีนิยม (Liberal Ecofeminism) สตรีนิยมนิเวศสายวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ (Cultural & Spiritual Ecofeminism) สตรีนิยมนิเวศสายสังคมนิยม (Socialist Ecofeminism) โดยการตีความของสตรีนิยมนิเวศสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดทางสังคม ศาสนา ศิลปะ ความยุติธรรมทางสังคม รวมถึงปรัชญาการเมือง

การวิเคราะห์แนวสตรีนิยมนิเวศ ทำการสำรวจความเชื่อมโยงระหว่างผู้หญิงและธรรมชาติในทางวัฒนธรรม ศาสนา วรรณกรรมและประติมานวิทยา ที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างการกดขี่ธรรมชาติ (Oppression of Nature) กับการกดขี่ผู้หญิง (Oppression of Women) คู่ของความสัมพันธ์ที่สร้างการมองผู้หญิงและธรรมชาติเช่นเดียวกับทรัพย์สินสมบัติ ผู้ชายเช่นเดียวกับการเป็นผู้ปกครองหรือผู้ครอบครองวัฒนธรรมและผู้หญิง รวมถึงการเป็นผู้ครอบครองธรรมชาติ (Curators of Nature) เช่นเดียวกับคำถามที่ว่า ผู้ชายครอบงำผู้หญิง และมนุษย์ครอบงำธรรมชาติอย่างไร โดยเฉพาะกรอบคิดแบบสตรีนิยมนิเวศที่มองว่าระบบทุนนิยมสะท้อนคุณค่าวิธีคิดแบบผู้ชายเหนือกว่าและการสืบเชื้อสายฝ่ายพ่อ (Paternalistic and Patriarchal values) ในขณะที่สังคมที่มีวิถีทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง ผู้หญิงเป็นผู้ที่ผลิตความมั่งคั่งในความเป็นหุ้นส่วนหรือความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ที่ไม่ได้ถูกลดทอนภายใต้กรอบคิดแบบทุนนิยม รวมทั้งตัดขาดการเชื่อมโยงกับชีวิต การทำงานและความรู้ของผู้หญิงที่เป็นผู้สร้างความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคง ดังเช่นที่ Shiva ได้โจมตีถึงความผิดพลาดของแนวคิดแบบตะวันตกภายใต้กระบวนทัศน์ว่าด้วยชายเป็นใหญ่ที่สร้างการพัฒนาและความก้าวหน้า ที่สร้างตีตราผู้หญิง คนกลุ่มอื่นว่าไม่ได้สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือไม่สร้างผลผลิตให้กับระบบทุนนิยม

Shiva (1989) ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนในประเทศอินเดีย ระหว่างพลังอำนาจนำของวิทยาศาสตร์ การพัฒนาภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคม วิธีคิดแบบปิตาธิปไตย และระบบทุนนิยมที่ทำลายชีวิตและคุกคามการอยู่รอดของมนุษย์ ที่เชื่อมโยงกับความทุกข์ทรมานและความเข้าใจของผู้หญิงต่อสิ่งแวดล้อม ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อรักษาชีวิตของผู้คนบนโลกเอาไว้ (Shiva, 1989) ดังเช่น อำนาจของผู้หญิงหลังพิชิตเฉลิมฉลองของขบวนการ Chipko ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้าเพื่อรักษาป่าในอินเดียตะวันตกเฉียงเหนือผ่านตัวอย่างคำบอกเล่าของผู้นำสตรีในชนบทที่มีบทบาทในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม โดยการอธิบายหลักการของศาสนาฮินดูที่ได้แย่งความคิดแบบวิทยาศาสตร์และอาณานิคม ว่าสังคมยุคก่อนอาณานิคมทั้งหมดมีพื้นฐานอยู่บนอภิปรัชญาของสตรี ตัวอย่างเช่นหลักการดำรงชีวิตแบบ Prakriti ที่สะท้อนว่าผู้หญิงในชนบทที่เป็นชนพื้นเมืองที่เป็นผู้ใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมควรเป็นผู้ดูแลธรรมชาติโดยชอบธรรม ที่ควรมีการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้พิเศษของผู้หญิงในโลกที่สาม พวกเขาได้รับสิทธิพิเศษในการเข้าถึงความเชี่ยวชาญในการเอาชีวิตรอด ดังที่ Shiva บอกว่าผู้หญิงโลกที่สามกำลังกอบกู้โอกาสในการอยู่รอดของทุกชีวิต พวกเธอกำลังวางรากฐานสำหรับการฟื้นฟูหลักการของผู้หญิงในธรรมชาติและสังคมและโดยผ่านการฟื้นตัวของแผ่นดินในฐานะผู้ค้าและผู้ให้บริการ (Shiva, 1989)

Eaubonne (1974) ชี้ว่าสตรีนิยมนิเวศ มีความสัมพันธ์กับการกดขี่และการครอบงำกลุ่มชายขอบทางสังคมทั้งหมด (Oppressive of All Marginalized Group) ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนผิวสี กลุ่มผู้หญิง เด็กและคนยากจน การกดขี่ครอบงำธรรมชาติ (Oppressive of Nature) ไม่ว่าจะเป็น น้ำ ดิน ป่าไม้ อากาศ แร่ธาตุและ

อื่นๆ ในหนังสือของเธอโต้แย้งว่า การกดขี่ การครอบงำ การขูดรีดและการทำให้เป็นอาณานิคมมาจากสังคมชายเป็นใหญ่แบบตะวันตกที่เป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายสิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ เช่นเดียวกับการทำลายความยุติธรรมทางสังคมทั้งหมด ไม่ใช่เพียงประเด็นของผู้หญิงและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังเช่นงานศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการครอบงำผู้หญิงและธรรมชาติจากวิถีคิดแบบผู้ชายที่มีอำนาจเหนือกว่า (Eaubonne 1974; Griffin, 1978; Merchant, 1980)

ดังนั้น การเชื่อมโยงระหว่างนิเวศวิทยาและสตรีนิยม โดยใช้ตัวประสานที่เรียกว่าจิตวิญญาณ (Spiritualities) ภายใต้อารมณ์ที่ผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับโลก รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างมิติในทางโลก (Secular) กับมิติของความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) ที่ไม่แยกขาดออกจากกัน ภายใต้อารมณ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ ในพื้นที่ของชีวิตประจำวันที่ไม่ได้แยกขาดจากพื้นที่ทางการเมืองในประเด็นของสิ่งแวดล้อมและการแย่งชิงทรัพยากรในปัจจุบัน

แม้ว่าผู้หญิงทั่วโลกหาเลี้ยงชีพให้ครอบครัวและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศและความรู้ของผู้หญิง ผู้ชายมักจะถูกมองข้ามและไม่นับเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การวิเคราะห์เพศสภาพของการจัดการสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็น โดยพิจารณาจากแง่มุมทางเพศของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ ป่าไม้ ที่ดิน ฯลฯ) การบริโภคสินค้าและบริการ (การผลิตอาหาร การบริโภค ฯลฯ) และประสบการณ์ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม (มลพิษ สารเคมี การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ) ผู้หญิงและผู้ชายควรเป็นตัวแทนในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและนโยบาย มุมมองต่อเรื่องเพศในบริบทของสิ่งแวดล้อมจึงต้องตระหนักว่าผู้หญิงและผู้ชายไม่ใช่กลุ่มที่เป็นเนื้อเดียวกัน ตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างทั้งอายุ ชนชั้นทางสังคม เชื้อชาติ ศาสนา รสนิยมทางเพศ และตัวแปรอื่นๆ ที่มีการต่อรองตอบโต้กันในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเพศกับสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น การทำความเข้าใจเรื่องของมิติทางเพศและบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในงานชิ้นนี้จึงมุ่งใช้กรอบคิดข้างต้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางเพศกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การมองมิติทางสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับมิติเรื่องเพศ มิติทางจิตวิญญาณที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน และในพิธีกรรม แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงกับนโยบายการพัฒนา การต่อสู้ต่อรองของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเรื่องของทรัพยากร ที่ดิน ป่าไม้และแม่น้ำในปัจจุบัน

เพศสภาพ สิ่งแวดล้อมและจักรวาล: ภาพสะท้อนบทบาททางเพศในอุษาคเนย์ เพศสภาพในกลุ่มชนพื้นเมืองหรือชนเผ่าของอุษาคเนย์จะตั้งถิ่นฐานหรืออาศัยอยู่ในป่าหรือภูเขาต่อมาเมื่อมีการอพยพโยกย้ายผ่านพรมแดนรัฐชาติต่างๆโดยยังชีพด้วยการทำไร่หมุนเวียนที่เชื่อมโยงกับการล่าสัตว์และหาของป่า รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบง่าย ๆ กับคนพื้นเมือง ที่ทำให้เกิดการสั่นไหวและพัฒนาของมิติทางอำนาจ เกียรติยศและการครอบครองทรัพย์สิน ในขณะเดียวกันวิถีแบบดั้งเดิมก็ได้รับผลกระทบจากภาวะของความทันสมัยและนโยบายการพัฒนาของรัฐศูนย์กลาง ดังเช่น การประกอบอาชีพและความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงจากวิถีการทำไร่หมุนเวียนและระบบเศรษฐกิจเฉพาะของตัวเอง เข้าสู่ธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ภายใต้การสนับสนุนจากรัฐส่วนกลาง ได้ผลักดันกลุ่มชาติพันธุ์ไปสู่การเป็นผู้ทำลายที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ จากวิถีการทำไร่และการเผาป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพทางเพศจากเดิมที่เชื่อเสียง เกียรติยศและการได้รับความนับถือ ก็ไม่พบว่าเพศใดมีคุณค่าที่เหนือกว่า (ปราณี วงษ์เทศ, 2549)

สิ่งที่น่าสนใจคือ ระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จักรวาลวิทยาจะถูกแบ่งตามเพศออกเป็นคู่ เช่น ตะวันออก-ตะวันตก บน-ล่าง ผู้ชาย สว่าง-มืด ผู้หญิง พระจันทร์-พระอาทิตย์ เป็นต้น อำนาจในสิ่งที่เหนือธรรมชาติก็จะถูกแบ่งออกเป็น เทพเจ้าแห่งสายฟ้า แม่น้ำ โสฬส ทั้งเทพและเทพีช่วยกันดูแลที่ดิน ความสามารถใน

การผลิตของผู้หญิงที่จะเกี่ยวข้องกับนาข้าวเสมอ พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวจึงเน้นบทบาทของผู้หญิงโดยมีผู้ชายอยู่รอบนอก ในขณะที่เดียวกันในช่วงพิธีกรรมสำคัญบางอย่างผู้ชายก็อาจจะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในขณะที่ผู้หญิงอยู่รอบนอก ดังนั้นบทบาททางเพศจึงขึ้นอยู่กับเวลาของตนเองและความเป็นใหญ่ของผู้หญิงและผู้ชายที่หมุนเวียนสลับกันไปมา

การจัดวางบทบาทและความสำคัญของความเป็นแม่ในชุมชนชาติพันธุ์ โดยใช้ตัวอย่างการถือผีปู่ย่าจากตระกูลแม่ในภาคเหนือของไทย ความเชื่อเรื่องผีฟ้า ผีแถนและผีปู่ตาในลาว และการถือผีนัดในพม่าเพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในสังคมต่างๆ ในด้านบทบาทหน้าที่ทางพิธีกรรม ผู้หญิงในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จะมีบทบาทในเชิงพิธีกรรมมากกว่าผู้ชาย มีบทบาทและสถานะทางสังคมสูงกว่า ทั้งนี้โลกทัศน์ ความเชื่อ อำนาจของกลุ่มคนในภูมิภาคอุษาคเนย์ซึ่งหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นั้น มีการแบ่งอำนาจตามความเชื่อได้โดยใช้สถานภาพทางสังคมที่ถูกกำหนด โดยใช้ความสูงต่ำโดยอายุหรือความเป็นอาวุโส และอำนาจที่กำหนดโดยเพศสภาพหรือเพศภาวะ (ปราณี วงษ์เทศ, 2549) ผู้หญิงเป็นผู้ควบคุมศาสนาพื้นเมืองและความเชื่อตามประเพณีดั้งเดิม จากตัวอย่างศาสนาและความเชื่อที่ในพม่าและลาวพบว่า ศาสนาและความเชื่อก็ก่เกิดในสังคมที่ผู้หญิงมีบทบาทในการควบคุมระบบเศรษฐกิจ มีโครงสร้างทางสังคมที่สืบเชื้อสายทางแม่หรือสังคมแบบมาตาธิปไตยและผู้หญิงมีสถานภาพสูงในครอบครัว ผลกระทบจากการมีศาสนาใหม่จากภายนอกเข้ามาแทนที่ภายใต้แนวคิดที่ว่าหญิงเป็นเพศที่มีมลทินจึงทำให้ผู้หญิงสถานภาพต่ำกว่าชาย และส่งผลทำให้ผู้ชายมีสถานภาพสูงกว่าผู้หญิง (ปราณี วงษ์เทศ, 2549; Hayashi, 1992; Hayashi, 1993; Hayashi, 1996) เช่นเดียวกับลักษณะเฉพาะในทางศาสนาที่สามารถจัดวางบทบาทของชายและหญิงอย่างสมดุลกัน มีความสามารถในการปรับตัวและลดความขัดแย้งระหว่างกัน เช่น บทบาทของความเชื่อแม่กับพุทธศาสนาว่า แม่ถือเป็นผู้ให้กำหนดลูกชาย เมื่อลูกชายเติบโตเป็นผู้ใหญ่แม่ก็เป็นผู้ส่งมอบลูกชายให้กับวัดและพุทธศาสนา ทำให้ลูกชายสามารถเปลี่ยนผ่านสถานภาพและสถานะไปสู่การบรรลุนิพพานได้ ในขณะที่ลูกสาวหรือผู้หญิงแม้ว่าจะไม่สามารถบวชในพระพุทธศาสนาได้แต่ก็สามารถร่วมทำบุญและทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาได้ จึงไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างความเป็นผู้ชายกับผู้หญิงในสังคม เช่นเดียวกับโลกทัศน์ความเชื่อเรื่องผีและพุทธศาสนาสามารถที่จะผสมผสานและอยู่ร่วมกันได้อย่างประนีประนอมและไม่ขัดแย้งกัน (สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา, 2545)

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ดังเช่นการนับถือผีจึงเป็นการแสดงออกถึงความต้องการที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษหรือสิ่งเหนือธรรมชาติสามารถปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานและคนในสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผีจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นเรื่องของการต่อรอง การเคารพและสำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องผียังสร้างความผูกพันในครอบครัวและเครือญาติ ดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่ใช้ศาสนาในการสร้างความสามัคคีและความเป็นหนึ่งเดียวกัน (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2559)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เพื่อทำความเข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมจากมุมมองของผู้คนในชุมชน การเก็บข้อมูลประกอบด้วย 1. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมลัทธิเจ้าวัดและกิจกรรมชีวิตประจำวัน 2. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำทางจิตวิญญาณ แม่ย่า ผู้หญิงผู้ประกอบพิธีกรรม และสมาชิกชุมชน 3. การวิเคราะห์พิธีกรรม สัญลักษณ์ และคัมภีร์ความเชื่อของชายกะเหรี่ยงโพลว ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) โดยเชื่อมโยงข้อมูลภาคสนามกับกรอบแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศและนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ตรวจสอบผ่านการเปรียบเทียบแหล่งข้อมูล (triangulation) และการสะท้อนบทบาทนักวิจัย (reflexivity) ในฐานะผู้สังเกตและผู้ตีความความหมายทางวัฒนธรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักว่าความรู้ทางชาติพันธุ์วรรณาไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นกลาง หากแต่ถูกสร้างผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจง นักวิจัยอยู่ในสถานะ คนนอกของชุมชนกะเหรี่ยงโพล่งด้วยเลื่อง แต่มีการทำงานภาคสนามอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งเอื้อให้เกิดความไว้วางใจและการเข้าถึงพิธีกรรม ความเชื่อ และประสบการณ์ชีวิตของผู้ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตาม สถานะของนักวิจัยในฐานะนักวิชาการจากสังคมกระแสหลักย่อมมีผลต่อกระบวนการเก็บข้อมูล ทั้งในแง่การคัดเลือกเรื่องเล่า การตั้งคำถาม และการตีความความหมาย นักวิจัยจึงใช้การสะท้อนตนเองอย่างสม่ำเสมอ (reflexive journaling) ควบคู่กับการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง (triangulation) และการเปรียบเทียบมุมมองของผู้ให้ข้อมูลต่างช่วงวัยและบทบาททางสังคม เพื่อลดอคติในการตีความ

นอกจากนี้ การนำเสนอผลการวิจัยไม่ได้มุ่งแทนที่เสียงของชุมชน หากแต่เป็นการตีความร่วม (co-interpretation) ที่พยายามรักษาความหมายจากมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ในขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศและนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ เพื่อทำให้ประสบการณ์เฉพาะถิ่นสามารถสนทนากับองค์ความรู้ทางวิชาการในระดับที่กว้างขึ้น

ผลการวิจัย

ร่างกาย พิธีกรรม ธรรมชาติ : ในโลกทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงโพล่ง ในชุมชนกะเหรี่ยงโพล่งของจังหวัดอุทัยธานี ชีวิตของผู้คนดำเนินไปอย่างสัมพันธ์ลึกซึ้งกับธรรมชาติ พิธีกรรม และความเชื่อดั้งเดิม ร่างกายของมนุษย์ในโลกทัศน์นี้จึงไม่ใช่สิ่งเดี่ยวโดด แยกขาดออกจากกัน แต่เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับต้นไม้ ผืนดิน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างละเอียดอ่อน ความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกสะท้อนผ่านพิธีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย พื้นที่ที่เด็กเกิดมา สายสะดือจะถูกนำไปใส่กระบอกไม้ไผ่และแขวนบนต้นไม้ที่เลือกอย่างตั้งใจ พิธีนี้ไม่ใช่เพียงธรรมเนียมหลังคลอด แต่เป็นการผูกชะตาเด็กกับธรรมชาติ การเติบโตของต้นไม้ถูกมองว่าเป็นภาพสะท้อนอนาคตของเด็ก ต้องเลือกต้นไม้ที่ตรง แข็งแรงและสวยงามในการผูกสายสะดือ ในขณะเดียวกันชื่อกะเหรี่ยงจะถูกตั้งผ่านพิธีเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญเข้าสู่ร่างและเริ่มต้นชีวิตอย่างสมบูรณ์

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของการมีลูกชายลูกสาว สำหรับชาวกะเหรี่ยงมองว่าเป็นเรื่องของบุญวาสนาของแต่ละคน การมีลูกชายหรือลูกสาวถือเป็นบุญวาสนาทั้งพ่อและแม่ ถ้าหากมีลูกผู้หญิงก็จะเป็นลูกของพ่อวาสนาของพ่อ ในขณะเดียวกันถ้าได้ลูกผู้ชายก็ถือเป็นวาสนาของแม่ พ่อแม่จะโชคดี โดยชาวกะเหรี่ยงจะอธิษฐานว่าขอให้ลูกมีเต้า มีพื้มีน่องให้อยู่ร่วมกันเป็นมิตรที่ดี เนื่องจากมนุษย์อยู่คนเดียวไม่ได้ ถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี ต้องมีเป็นคู่ ถ้าเป็นผู้ชายก็ต้องมีภรรยามีลูก ถ้ามีภรรยาไม่มีลูกก็ถือว่าเกิดมาสูญเปล่า หากตายไปถือว่าตายฟรี ไม่มีใครสืบทอดสืบทอดมรดก ประเพณีวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องเจ้าวัดและแม่ย่าชาวกะเหรี่ยงโบราณเล่าขานและบอกกล่าวเรื่องราวเหล่านี้มาแต่ดั้งเดิม โดยส่วนใหญ่เมื่อชาวกะเหรี่ยงแต่งงานผู้ชายมักจะเข้ามาอยู่กับบ้านของผู้หญิง หากเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มอื่นก็ต้องมานับถือลัทธิเดียวกับผู้หญิง นับถือด้วยเลื่องตามฝ่ายหญิง ตามธรรมเนียมปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยง ลูกคนสุดท้ายต้องเป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่ถ้ากะเหรี่ยงด้วยเลื่องจะต้องอยู่กับพ่อแม่ ส่วนลูกชายเมื่อแต่งงานแล้วมักจะออกไปอยู่ข้างนอกกับภรรยา ยกเว้นหากเป็นลูกคนเดียวหรือคนสุดท้ายก็จะอยู่กับพ่อแม่ตัวเอง

การแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงจึงเป็นเสมือนภาษาที่บ่งบอกอัตลักษณ์ตัวตน ตัวอย่างเช่น เด็กหญิงที่ยังไม่เป็นสาวก็จะสวมชุดขาว ส่วนผู้หญิงในวัยสาวจะเปลี่ยนมานุ่งสวมชุดสีแดง ในขณะที่ผู้ชายไว้ผมมัดจุกนุ่งโสร่ง และโพกผ้าที่ศีรษะ โดยเฉพาะเจ้าวัดหรือผู้ช่วยเจ้าวัดที่ต้องรักษารูปแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด เจ้าวัด

จะสวมใส่เพียงผ้าฝ้ายขาวตลอดชีวิต สวมใส่ลูกประคำ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำปฏิญาณทางร่างกายว่าตนจะดำรงอยู่ด้วยศีลบริสุทธิ์ สีของผ้า จึงกลายเป็นภาษาของความศรัทธาในความเชื่อแบบลัทธิเจ้าวัด

ผู้หญิงชาวกะเหรี่ยงจะต้องรู้จักการทอผ้า การทอผ้าถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของผู้หญิงกะเหรี่ยงที่จะต้องมีการทอผ้าด้วยกี่เอวสำหรับไว้ใช้ในครัวเรือนในชีวิตประจำวันและขายให้กับคนนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อทอกะเหรี่ยง ผ้าซิ่น โสร่งของผู้ชาย หรือถุงย่าม ที่ผู้หญิงกะเหรี่ยงโดยเฉพาะลูกหลานเจ้าวัดยังคงทำสืบทอดต่อกันมา อีกทั้งการประกอบพิธีกรรมไหว้เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง ชาวบ้านในชุมชนจะนุ่งห่มเสื้อผ้ากะเหรี่ยงเข้าร่วมในพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด ในชุมชนกะเหรี่ยงโดยเฉพาะชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคด จังหวัดอุทัยธานีนั้น การผ้าทอผ้าถือเป็นกิจกรรมของสถาบันครอบครัวที่มีการสืบทอดจากแม่สู่ลูกสาว จากผู้อาวุโสสู่คนรุ่นใหม่และทำมาอย่างยาวนาน ดังนั้นการทอผ้าถือเป็นบทบาทหน้าที่ในชีวิตและวัฒนธรรมรวมถึงจิตวิญญาณของผู้หญิงกะเหรี่ยงอยู่ตลอดเวลา

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ร่างกายถูกตรวจสอบผ่านพิธีที่เรียกว่า เสาะดาว้อง เพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ก่อนเข้าร่วมพิธีศักดิ์สิทธิ์ เช่น งานไหว้เจดีย์ ดังนั้นหากมีการละเมิดทางเพศหรือผิดจารีต หนุ่มสาวต้องยอมรับและให้ผู้ใหญ่ทำพิธีขอขมาต่อแม่ธรณี พิธีนี้ทำให้เห็นว่าร่างกายของหนุ่มสาวเป็นเรื่องสาธารณะที่ชุมชนต้องร่วมกันดูแล เพราะความไม่บริสุทธิ์อาจกระทบต่อความศักดิ์สิทธิ์โดยรวม เมื่อถึงช่วงของการแต่งงานสร้างครอบครัวในพิธีแต่งงาน ความเชื่อเรื่องขวัญและความสัมพันธ์กับแม่ธรณีปรากฏชัดเจน เจ้าสาวล้างเท้าเจ้าบ่าวด้วยน้ำขมิ้น ทั้งคู่ถูกผูกข้อมือเรียกขวัญ และต้องใช้ชีวิตร่วมกัน 3 วันโดยไม่ออกจากบ้าน การแต่งงานจึงเป็นการจัดวางร่างกายให้เข้ากับระเบียบของจักรวาล หากพิธีกรรมมีความผิดพลาด เช่น อยู่กันก่อนแต่ง มีการเลี้ยงสุราเหล้าในพิธีแต่งงาน ซึ่งขัดกับกฎของลัทธิเจ้าวัด เมื่อเสร็จพิธีจะต้องไปขอขมาต่อเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ บอกกล่าวแม่ธรณีเพื่อแก้บาปที่เพื่อทำให้ชีวิตคู่ราบรื่น

ในด้านสุขภาพ ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดได้ทั้งจากเหตุทางกายและการผิดผี หากขวัญหายต้องทำพิธีผูกแขนเพื่อเรียกขวัญกลับคืนมา การใช้สมุนไพร ขมิ้น การเป่า การประคบยังคงถูกใช้ควบคู่กับการแพทย์สมัยใหม่ แสดงให้เห็นว่าสุขภาพไม่ใช่เรื่องของร่างกายเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในท้ายที่สุด ความตายเป็นช่วงเวลาที่ย่างกายคืนกลับสู่ผืนดิน แม้ปัจจุบันจะทำพิธีศพในวัดตามระบบพุทธ แต่ยังมีการจุดเทียนขมิ้น เรียกขวัญ และทำบุญส่งผู้ตายตามความเชื่อดั้งเดิม ความตายจึงไม่ใช่จุดจบแต่เป็นการเปลี่ยนสถานะของร่างกายไปสู่อีกโลกหนึ่งที่ชุมชนยังคงดูแลผ่านพิธีกรรม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ในโลกทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลือง ร่างกายคือสื่อกลางระหว่างคนและธรรมชาติ ทุกช่วงชีวิตคือการกลับไปเจรจากับผืนดิน ต้นไม้ เจดีย์ และพลังของขวัญ ร่างกายของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองจึงเป็นร่างกายที่ดำรงอยู่ร่วมกับจักรวาลอย่างไม่แบ่งแยกขาดไม่ได้

โลกร้อนและการดับร้อน: มโนทัศน์เรื่องพระแม่ธรณีและลัทธิเจ้าวัดของชาวกะเหรี่ยง จากคำสัมภาษณ์ที่บันทึกด้วยตัวหนังสือภาษากะเหรี่ยงปนมอญหนังสือเล่มนี้ตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีข้อความที่น่าสนใจระบุว่า

“ถ้าเจดีย์ไม่มี ชาวกะเหรี่ยงก็จะไม่เชื่อถือ โลกเราก็จะร้อนไปเรื่อย ๆ เจดีย์ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้าง เป็นสิ่งที่เทวดา สิ่งที่ยิ่งใหญ่เป็นคนสร้างทั้งปะกากะญอ ตองสู บะเวี กะโผล่วเป็นพี่น้องกัน ทุกคนมากันแล้วชาวกะเหรี่ยงโดนกระทำมานานแล้ว เป็นคนยากไร้ ไร้แผ่นดิน ลำบากลำบากมานาน ขอให้หนักถึงบุญคุณของแม่แม่ธรณี กะเหรี่ยงในแผ่นดินทางตะวันออกคือเจ้าวัด เป็นพ่อ ส่วนกะเหรี่ยงในทางตะวันตกคือแม่ พระศรีอารีย (อารียโผล่ว) องค์สุดท้ายเป็นพระพุทธเจ้าของชาวกะเหรี่ยงแน่นอน กะเหรี่ยงเราถ้าปฏิบัติตัวไม่ได้จริง ๆ ก็เข้าไม่ถึง” (เจ้าวัดอ้วน เยปอง บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์)

โลกทัศน์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนความเชื่อเรื่องของลัทธิเจ้าวัด ในการให้ความสำคัญกับเจ้าวัดและแม่ย่า รวมทั้งการเคารพนับถือเจดีย์ พระแม่ธรณี พระศรีอารียเมตไตรย์ รวมถึงการเกิดขึ้นของลัทธิเจ้าวัดที่ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายหญิงฝ่ายชายที่เปรียบเสมือนพ่อแม่ พิธีกรรมต่างๆจึงต้องเริ่มจากพ่อแม่ การเคารพต่อเจ้าของแผ่นดินที่ให้ที่อยู่อาศัยซึ่งก็คือ พระแม่ธรณี รวมทั้งการปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมดั้งเดิม พิธีกรรมความเชื่อ ที่อยู่บนฐานของศีลธรรมและคุณธรรมแบบเกื้อกูล พึงพาอาศัยกัน ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อม

สภาวะของผู้หญิงในโลกทัศน์กะเหรี่ยงด้ายเหลืองจึงมี 2 ด้าน ด้านแรกคือผู้สร้าง อีกด้านหนึ่งคือผู้ทำลาย แต่สิ่งที่น่าสนใจคือความเชื่อที่ว่าความสงบสุขบนโลกล้วนเกิดขึ้นจากผู้หญิง การกระทำของผู้หญิงที่ในตำราของเจ้าวัดบอกไว้ชัดเจนว่า ผู้หญิงคือผู้ทำให้โลกร้อน โลกสงบสุขหรือร้อนเย็นก็ได้ ผู้หญิงสร้างโลกและเปลี่ยนโลก ในขณะที่ผู้ชายไม่มีทางที่จะกระทำสิ่งเหล่านี้ได้เช่นเดียวกับผู้หญิง ผู้หญิงจึงมีคุณลักษณะของการเป็นผู้ประณีประนอม ผู้สร้างสรรค์ ผู้แก้ปัญหา ไม่ใช่การทำลาย การเอาชนะหรือแข่งขันแบบผู้ชาย

“โลกมันร้อน โลกจะมีภัยอะไรต่างๆ มันจะสงบร้อนหรือว่าร้อน ผู้หญิงเป็นคนสร้าง ผู้หญิงจะทำให้โลกร้อนก็ร้อน ถ้าโลกจะสงบลงหรือเย็นลงก็ต้องเป็นเพราะผู้หญิง ผู้ชายไม่มีทาง ในตำราเจ้าวัดอธิบายไว้อย่างนี้ ดังนั้น ผู้หญิงต้องทำให้ดีขึ้น ผู้หญิงต้องออกความคิด ให้ความคิด ผู้หญิงผู้ชายต้องมาคุยกัน สังคมมันถึงจะสงบได้” (เจ้าวัดมองตะลิตะ บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์)

จิตวิญญาณแห่งป่า: วัฒนธรรมกะเหรี่ยงด้ายเหลืองกับทรัพยากรธรรมชาติ รากเหง้าทางวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยทัศนคติของชาวกะเหรี่ยงมองว่าจิตวิญญาณของพวกเขายู่ในธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่าไม้) หากไม่มีสิ่งเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะเป็นกะเหรี่ยงลัทธิเจ้าวัดด้ายเหลืองที่สมบูรณ์ได้ วัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองจึงสัมพันธ์เกื้อกูลกับธรรมชาติ ชาวกะเหรี่ยงจะให้ความสำคัญกับธรรมชาติรอบตัว เช่น ต้นไม้ใหญ่ในโลกทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงไม่นิยมตัดไม้ใหญ่ หากมีต้นไม้ใหญ่แผ่ปกคลุมครอบคลุมบริเวณชายคาบ้าน ชาวกะเหรี่ยงจะไม่ตัดต้นไม้ทิ้ง หากต้องการขยายขยายจะใช้วิธีการย้ายออกไปปลูกบ้านบนพื้นที่ใหม่ เราจึงพบเห็นพื้นที่ป่าย่อยๆของชุมชนมีซากบ้านเรือน หรือโคกร้างที่ร้างอยู่กลางป่า หรือในพื้นที่เจดีย์เจ้าวัดเก่าหากไม่มีใครสืบทอดก็จะปล่อยทิ้งเอาไว้ ที่ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นป่าขนาดย่อมขึ้นมาได้ในพื้นที่ของหมู่บ้าน

สิ่งที่น่าสนใจคือทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ดินน้ำ ป่า เชื่อมโยงกับพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเจดีย์ ทั้งในเรื่องของอาหารจากธรรมชาติที่จะนำมาใช้ในการทำบุญ การทำเทียนสำหรับจุดในงานวันไหว้เจดีย์ที่จะต้องเป็นขี้ผึ้งจากธรรมชาติ เดิมชาวกะเหรี่ยงจะต้องเข้าป่าหาน้ำผึ้งในช่วงเดือน 5 ที่จะได้น้ำผึ้งบริสุทธิ์และรสชาติดี รวมทั้งขี้ผึ้งที่เหลือจากการคั้นเอาน้ำผึ้งสามารถเอามาใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญของการทำเทียนไหว้เจดีย์ที่ถือว่าเป็นบริสุทธิ์ที่สุดและได้บุญมากที่สุด ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม นโยบายการจัดการทรัพยากรและป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นการประกาศเป็นพื้นที่ต้นน้ำขั้น 1 หรือการประกาศเขตอุทยาน เขตวนอุทยาน เขตป่าสงวน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าป่าล่าสัตว์และเก็บของป่าได้ดังเช่นอดีต ทำให้ต้องพึ่งพาซื้อขี้ผึ้งจากพื้นที่อื่นๆ เช่น กำแพงเพชร หรือจากร้านค้าในชุมชนที่รับมาจากต่างพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่อาจจะไม่ได้ทำมาจากรังผึ้งแท้ๆและส่วนใหญ่ทำจากไขมันสัตว์ที่ขัดต่อความเชื่อของลัทธิเจ้าวัด ที่ส่งผลต่อพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องบุญของชาวกะเหรี่ยง ที่มองว่าการปฏิบัติดังกล่าวจะไม่ได้บุญ

“ถ้าไม่ใช้เทียนขี้ผึ้งมันก็บาป แต่ถ้าใช้เทียนตลาดก็จะบาปมากกว่า ธรรมดาเดือน 3 เดือน 4 เดือน 5 เราต้องไปตีผึ้ง เพื่อเอาขี้ผึ้งมาทำบุญ แต่เดี๋ยวนี้ไปไม่ได้แล้วเพราะป่าไม้ไม่อนุญาต ก็ต้องอาศัยซื้อต่อจากคนที่ไปได้ ที่เขาไม่นิยมเอาเทียนตลาดเพราะ เพราะว่าเจดีย์ไม่ถูกกับเนื้อสัตว์ น้ำมันจากสัตว์ มันเป็นบาป” (เจ้าวัดอ้วน เยบอง บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์)

เมื่อผู้หญิงคือแผ่นดิน : บทบาทในเชิงเกษตรกรรม พิธีกรรมและหัตถกรรม “แม่ธรณี (หือทะหลุยมั้ง) อยู่ในประวัติศาสตร์ของประเพณีวัฒนธรรม เปรียบเทียบว่าแม่ย่าเป็นพระแม่ธรณี อยู่คู่กับพระแม่ธรณี ที่ทำพิธีกรรมอะไร แม่ย่าต้องทำก่อน ในเจดีย์จะมีสัญลักษณ์แทนแม่ย่าตั้งคู่กันกับเจ้าวัด สมมติทำบุญปีหนึ่งถ้าไม่มีผู้ชาย ผู้หญิงก็ทำได้ แต่ถ้ามีแต่ผู้ชาย แต่ผู้หญิงไม่มีไม่ได้เลย แต่ว่าถ้าไม่มีเลยก็ต้องเอาคู่อื่นมาแทน ” (แม่ย่า เชาวะเยียโพล่ว บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์)

แม้ว่าความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงจะยกย่องและให้ความสำคัญกับผู้หญิงในด้านของพิธีกรรมและกล่าวว่า ผู้หญิงคนสำคัญที่มีบุญคุณกับชาวกะเหรี่ยงคือพระแม่ธรณีและแม่โพสพ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงก็คือการจัดวางบทบาทระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในเชิงพิธีกรรมที่ค่อนข้างมีความเท่าเทียมหรือให้อำนาจกับผู้หญิงที่มากกว่าผู้ชายในบางบริบท ดังคำกล่าวที่บอกว่า ผู้หญิงถือว่ามีสำคัญในชุมชนกะเหรี่ยง หากไม่มีผู้หญิงก็อยู่ไม่ได้ การทำพิธีกรรมก็จะมีแม่ย่าเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมสำคัญก่อนเจ้าวัด ซึ่งถือเป็นตัวแทนของแม่ธรณีที่จะต้องบอกกล่าวเจ้าของแผ่นดินก่อน “เราอาศัยหลับนอน หากินอยู่กับแผ่นดิน ต้องเคารพแม่ธรณี ทุกอย่างต้องเริ่มต้นจากแม่ธรณี อย่างทำไร่หมุนเวียนก็ต้องบอกกล่าวและเคารพแม่ธรณี” (แม่ย่า เชาวะเยียโพล่ว บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์)

ในบทบาทของเจ้าวัดผู้ชายกับแม่ย่าผู้หญิงมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น กรณีที่เจ้าวัดจะไปทำบุญข้างนอกและถ้าหากต้องมีการทำพิธีเกี่ยวกับเจดีย์ในช่วงวันพระ ถ้าหากว่าเจ้าวัดอยู่คนเดียวจะไม่สามารถทำพิธีได้อย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าหากแม่ย่าอยู่คนเดียวจะสามารถกระทำพิธีกรรมได้ทุกอย่างด้วยตัวเอง เพราะโลกทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงมองว่าผู้หญิงเสมือนเป็นแม่ธรณี แผ่นดินก็คือแม่ธรณี สิ่งมีชีวิตทุกอย่างไม่ว่าคนสัตว์ พืช เกิดอยู่บนโลกก็อยู่บนแม่ธรณี ที่ถือเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ มนุษย์อยู่กับพื้นดินต้องมีความเคารพในแม่ธรณี วิถีชีวิตและพิธีกรรมทุกอย่างจึงต้องเริ่มจากแม่ธรณี เช่น การทำไร่ การเริ่มต้นหยอดข้าว การปักสะดุ้ง ต้องเคารพแม่ธรณี ก็จะต้องมีการเอาน้ำขมิ้น ดอกไม้ เทียน และเงินหนึ่งสลึงไปขอขมาและขอซื้อที่ดินกับแม่ธรณีเป็นประจำทุกปีในช่วงเวลาของการเพาะปลูกหรือการเก็บเกี่ยวของชาวกะเหรี่ยงด้วยเหลือลัทธิเจ้าวัด

นอกจากนี้ผู้หญิงยังเป็นตัวแทนของนางข้าว หรือพิ้อโฮยว ในภาษาไทยคือแม่โพสพ ที่จะต้องมีผู้นำในพิธีกรรมนี้ในช่วงก่อนหรือหลังวันไหว้เจดีย์หรือปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยง โดยมากนิยมทำหลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยผู้หญิงที่จะเลือกเป็นตัวแทนของพิ้อโฮยวได้จะต้องเป็นผู้หญิงอาวุโสที่เป็นหญิงม่ายหรือเป็นคนโสดอยู่คนเดียวคู่ครอง การเป็นแม่โพสพก็ต้องปฏิบัติตามศีล 5 และห้ามมีการแต่งงานใหม่ ทำให้ในปัจจุบันหลายหมู่บ้านไม่มีพิ้อโฮยวเนื่องจากมีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดทำให้ละเว้นพิธีกรรมนี้ไปเหลือเพียงชุมชนเจ้าวัดที่แก่มะกรุต อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีเท่านั้นที่ยังปฏิบัติกันอยู่

พิธีกรรมต่าง ๆ ชาวกะเหรี่ยงจะใช้น้ำขมิ้นเป็นพื้นฐานของการชำระล้าง การสร้างความเป็นสิริมงคลและความเคารพ ในการทำพิธีกรรมทุกอย่าง อาทิ การไหว้หน้าเจดีย์ การปักน้ำสะดุ้ง (ฉัตร) โดยส่วนใหญ่การพรมน้ำขมิ้นถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องเป็นคนทำ ในพิธีการไหว้เจดีย์ก่อนเริ่มพิธี แม่ย่าจะเป็นคนกรวดน้ำขมิ้นเพื่อบอกกล่าวแม่ธรณีบริเวณเจดีย์ ตัวเจ้าวัดหรือผู้ชายจะทำได้ รวมถึงในทุกวันพระก่อนนอน ผู้หญิงจะต้องไหว้สะดุ้งที่อยู่บนหัวนอน หรือไปกราบไหว้บริเวณสะดุ้งตรงหัวบ้าน พร้อมทั้งกรวดน้ำบอกแม่ธรณีเพื่อแสดงความเคารพ ขอความร่มเย็น ความสงบสุข ในขณะที่เดียวกันร่างกายของผู้หญิงก็ต้องมีความบริสุทธิ์ถึงจะสามารถทำพิธีกรรมดังกล่าวได้ หากร่างกายของผู้หญิงหรือแม่ย่าไม่สะอาด อย่างเช่น การมีประจำเดือน แม่ย่าก็มักจะเลี่ยงกิจกรรมดังกล่าวหรือในช่วงเวลานั้นก็จะไม่เอาร่างกายเข้าไปในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเจดีย์

แม่ธรณี แม่โพสพ ผู้หญิงผู้ดูแลโลก : บทบาทผู้หญิงในไร่หมุนเวียน ในเรื่องของการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงในการทำการเกษตร เมื่อถึงช่วงเวลาทำไร่ ชาวกะเหรี่ยงผู้ชายก็มักจะเข้าไปทำไร่ เมื่อถึงเวลาเผาไร่ ฟันไร่ รื้อไร่ ผู้ชายชาวกะเหรี่ยงก็จะไปทำงานตามช่วงเวลาดังกล่าวในรอบปี ช่วงเวลาของ

การหยุดงานจะมีเวลา 1 เดือนในช่วงหลังจากเดือนพฤศจิกายนหรือธันวาคมหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้ว แล้วก็หยุดพักการทำให้เพื่อรอการเพาะปลูกรอบใหม่ ในช่วงนี้จะเป็นเวลาที่เหมาะกับการจัดเทศกาลต่าง ๆ เช่น กินข้าวใหม่ ไหว้เจดีย์และอื่น ๆ งานของชาวกะเหรี่ยงจะค่อนข้างหนักในช่วงของการเริ่มต้นทำไร่ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม เมื่อลงมือเพาะปลูกแล้วก็จะปล่อยไว้ให้เติบโต นอกจากนั้นก็จะมีการไปลงไถดายหญ้าในไร่นา เมื่อเพาะปลูกและทำงานไร่เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะพักผ่อนอยู่บ้าน ในระหว่างช่วงที่รอข้าวเติบโต เวลาว่างช่วงนั้นผู้ชายชาวกะเหรี่ยงก็จะหาไม้ไผ่มาเอามาจักสานทำข้าวของและอุปกรณ์สำหรับไว้ใช้ในบ้านเรือน พอถึงช่วงเวลาเกี่ยวข้าวก็ไปช่วยกันเกี่ยวข้าวในไร่

ในขณะที่ผู้หญิงมีงานที่มากกว่าผู้ชาย ทั้งงานบ้าน งานในไร่ เมื่อตื่นเช้าขึ้นมาก็ต้องก่อไฟหุงข้าว ตักน้ำหาฟืน หรือเวลาว่างก็ต้องดำข้าวไว้กิน บางครั้งอาจมีผู้ชายก็ช่วยดำข้าวบ้าง แต่ในงานด้านการเกษตรมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจนตามลักษณะกายภาพและเพศ อย่างเช่น งานใช้แรงมากอย่างไถถางไร่ เตรียมพื้นที่ทำไร่ ถางหญ้าและรื้อไร่ ก็จะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนงานที่ต้องใช้ความละเอียดลออ เช่นการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ พืชผักต่างๆ การเอาเมล็ดพันธุ์ไปหยอด การกำหนดวันหยอด การกำหนดพื้นที่ที่จะเอาเมล็ดพันธุ์ไปวางตรงไหน ปลูกตรงไหนของไร่ ถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิงทั้งหมด บทบาทหน้าที่ดังกล่าวผู้ชายและผู้หญิงชาวกะเหรี่ยงจะต้องมีการเรียนรู้จากพ่อแม่เพื่อให้สามารถช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่นาหรือในครัวเรือนได้

โลกทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในระดับสูง ชาวกะเหรี่ยงไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากขาดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับธรรมชาติและจิตวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ดังคำกล่าวของเจ้าวัดอ้วนเยื้อง แห่งบ้านภูเหม็น ที่บอกว่า “ปัจจุบันมีความทันสมัย เราอยากไปอยู่โลกอื่น แต่ถ้าไม่สามารถอยู่บนโลกที่ธรรมชาติสร้างหรือให้เรามา จะไปอยู่ได้อย่างไร” ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติจะถูกเรียกสรรพนามว่าแม่ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้หญิง เช่น แม่ธรณี แม่โพสพ แม่คงคาที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงรวมถึง บางหน้าที่จะต้องมีผู้หญิงเป็นตัวแทนเช่น พิธีอโหะหรือแม่โพสพ รวมทั้งทุกอย่างในพิธีกรรมนั้นผู้หญิงจะเป็นคนเริ่มต้นเสมอ

ความสำคัญของโลกทัศน์แบบนี้ของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองลัทธิเจ้าวัด จึงเกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจธรรมชาติของตัวพวกเขาเองอย่างถ่องแท้และการดำรงชีวิตอยู่ที่เกื้อกูลกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของตัวเอง ชาวกะเหรี่ยงมองว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่กว้างใหญ่และมีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ ที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการดำรงชีวิตและความเป็นปึกแผ่นของสังคม ดังคำกล่าวของชาวกะเหรี่ยงภูเหม็นในการประกาศเขตคุ้มครองพื้นที่พิเศษทางวัฒนธรรมที่ว่า ดินคือชีวิต น้ำคือสายเลือดและป่าคือพลัง คือจิตวิญญาณ ดังนั้นชาวกะเหรี่ยงจึงไม่ได้มีสถานะพิเศษหรือมีอำนาจเหนือสิ่งแวดล้อมที่ตัวเองพึ่งพาและอาศัยอยู่ แม้ว่าจะครอบครองหรือใช้ในการทำมาหากิน แต่ธรรมชาตินั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่เหนือกว่า เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นเจ้าของแท้จริง นั่นคือ พระแม่ธรณี ดังนั้นไม่ว่า ชาวกะเหรี่ยงจะมีการทำไร่ในที่ดิน การขยายพื้นที่ดินในการเพาะปลูก การถางไร่ ฟันไร่ หรือรื้อไร่ ก็จะต้องบอกกล่าวหรือขอขมากับพระแม่ธรณีหรือเจ้าป่าเจ้าเขาที่ดูแลพื้นที่เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นว่ามองว่าธรรมชาติมีผู้ดูแล ธรรมชาติมีชีวิตและการรับรู้เช่นเดียวกับมนุษย์ การกระทำใดๆต่อผืนดิน ก็เท่ากับทำให้ผืนดินเจ็บปวด จึงต้องมีการบอกกล่าวหรือขอโทษต่อผู้ดูแลผืนดิน ในขณะเดียวกันก็มองว่ามนุษย์ไม่ใช่ผู้กำหนดหรือผู้เลือก แต่ธรรมชาติต่างหากที่เลือกมนุษย์ในการครอบครองพื้นที่เพื่ออาศัยหรือทำกิน ทั้งการเสี่ยงทาย การบอกกล่าว หรือการซื้อที่ดินต่อพระแม่ธรณี

ความคิดว่ามนุษย์ไม่ใช่เจ้าของสิ่งต่างๆ ได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับร่างกายของมนุษย์ ผู้ชาย ผู้หญิง สัตว์ พืช ที่ธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติได้สร้างสรรค์ขึ้น สิ่งใดก็ตามที่ดำรงอยู่ในโลก ธรรมชาติล้วนเป็นผู้สร้างและเป็นผู้มอบหมาย พระแม่ธรณี ก็ถูกมอบหมายมาจากบรรพบุรุษให้ทำหน้าที่ปกป้องรักษามนุษย์บนโลก ดูแลพืชพันธุ์ สัตว์ อาหารการกินของมนุษย์ เช่นเดียวกับหน้าที่ของผู้หญิงในชุมชนกะเหรี่ยงด้าย

เหลืองที่ถือเป็นลูกหลานของพระแม่ธรณี การทำพิธีกรรมต่าง ๆ จึงต้องเริ่มต้นจากผู้หญิง และทำการสักการบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ การปักสะดึง และการทำบุญเจตีย์

ในธรรมชาติล้วนมีจิตวิญญาณ ในเมล็ดพันธุ์พืชก็มีพิบ่อไหย่วหรือแม่โพสพสิงสถิตย์อยู่ ในแผ่นดินมีแม่ธรณี ในกระบวนการปลูกข้าวไร้กี้จะมีพิธีกรรมบอกกล่าวแม่ธรณี ในตอนที่ชาวกะเหรี่ยงจะหยอดข้าวลงหลุมเพื่อเพาะปลูก ชาวกะเหรี่ยงจะเอาเมล็ดพันธุ์พืชที่ต้องการจะหยอดใส่กระสอบไปตั้งวางไว้ โดยมีดอกไม้ธูปเทียนและน้ำมัน นำไปประพรมน้ำมันลงบนเมล็ดพันธุ์ก่อนที่จะลงมือทำการเพาะปลูก พร้อมทั้งอธิษฐานกับแม่ธรณีและเมล็ดพันธุ์พืช โดยเจ้าของไร่หรือคนที่หยอดข้าวจะเป็นผู้ทำพิธีเอง โดยเริ่มต้นจะต้องหยอดข้าวทั้งหมด 7 หลุม หรือ 9 หลุม เมื่ออธิษฐานเสร็จก็จะหยอดและปักปากหลุมทั้ง 7 หลุม หรือ 9 หลุม โดยสันนิษฐานว่าการหยอดข้าว 7 หลุมก็เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องขวัญของชาวกะเหรี่ยง ที่เชื่อในร่างกายของมนุษย์ที่มีทั้งหมด 7 ขวัญ ในพิธีกรรมการปลูกข้าวไรหากมีเครื่องญาติและเพื่อนบ้านมาร่วมงานก็จะมีเลี้ยงอาหาร พิธีกรรมนี้เรียกว่าไทงบือ คำว่า ไทง หมายถึง หยอด บือ หมายถึง ข้าว วัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองเมื่อทำการเพาะปลูกข้าวไรต้องไปปักเทียนที่กลางไร่ หากมีหัวจอมปลวกสูงๆก็จะเอาเจตีย์ไปปักตามประเพณีที่ชาวกะเหรี่ยงทำกันมาแต่ดั้งเดิม คนกะเหรี่ยงจะต้องมีเจตีย์กลางไร่ข้าวในทุกปี ถ้าไม่มีจอมปลวกก็เอาพื้นที่ที่สูงเพื่อปักสะดึง ยิงอยู่กลางไร่ยิ่งดีเพื่อจะได้ดูแลปกป้องรักษาต้นข้าวในพื้นที่ ความน่าสนใจคือความเชื่อว่าข้าวมีจิตวิญญาณ จิตวิญญาณของพิบ่อไหย่วที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ ที่มีการเติบโต การงอกงาม การเกิดใหม่ ที่จะต้องดูแลรักษาเอาไว้ การปลูกข้าวและการเก็บเกี่ยว โดยเฉพาะการเก็บเกี่ยว ความรุนแรงจากการจับต้นข้าว การเกี่ยวต้นข้าวโดยใช้เคียวอาจทำให้ขวัญออกจากรวงข้าว จึงต้องมีการเรียกขวัญข้าวกลับคืนมาและเชิญพิบ่อไหย่วให้กลับมาปกป้องรักษาดูแลและสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับครอบครัวของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองลัทธิเจ้าวัด

“พิบ่อไหย่ว ยังหมายถึงข้าวฟ่อนสุดท้ายที่เราเก็บเกี่ยวออกจากไร่เวลาเอาข้าวไปกองรวมกันเพื่อจะตีข้าวก็จะปักหรือแขวนเอาไว้บริเวณกองข้าว พอตีข้าวเสร็จ เราเอาข้าวขึ้นยุ้ง ก็เอาพิบ่อไหย่วไปปักไว้ในยุ้งข้าวมัดข้าวเราก็อาจจะมัดดอกหงอนไก่ตกแต่งให้สวยงามด้วย ปักเอาไว้ในยุ้งให้ท่านปกป้องรักษาดูแลข้าว พิบ่อไหย่วก็คือขวัญข้าว นั่นแหละ”(เจ้าวัดอ้วนเยบอง บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์)

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวก็จะมีพิธีการกินข้าวใหม่และพิธีการไหว้พิบ่อไหย่วหรือตัวแทนของพระแม่โพสพ โดยพิธีกรรมมักจะไปทำที่บริเวณเจตีย์บริเวณบ้านเจ้าวัด คือนอกจากจะมีเจ้าวัดแม่ย่าเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณแล้ว หมู่บ้านกะเหรี่ยงบางแห่งก็มีองค์แม่โพสพด้วยซึ่งจะต้องมีพิธีเลี้ยงแม่โพสพทุกปี ในส่วนแม่โพสพ ต้องเป็นผู้หญิงชราที่ไม่มีสามีอยู่คนเดียว โดยมากมักจะคัดเลือกโดยดูจากความเป็นผู้หญิงและผู้อาวุโสในชุมชน รวมทั้งความเป็นสายเลือดของเจ้าวัด ชาวกะเหรี่ยงจะเรียกว่าซูพิบ่อไหย่ว แปลว่าแม่โพสพ โดยแม่โพสพในปัจจุบันค่อนข้างหาคนที่มาทำหน้าที่นี้ยากมากขึ้น คนที่จะเข้ามาเป็นแม่โพสพจะต้องถือศีลเคร่งครัดเช่นเดียวกับเจ้าวัด ถ้ารับตำแหน่งแล้วจะไม่สามารถมีสามีได้ ต้องรักษาศีล 5 และมีข้อห้ามข้อปฏิบัติ ต่างๆเช่น ห้ามยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขหรือการพนันต่างๆ ต้องถือศีล ปฏิบัติตัวให้ดีและเหมาะสมเหมือนเจ้าวัด แต่ในเรื่องของข้อห้ามในการกินอาหารจะไม่เคร่งครัดเท่า ยังสามารถกินหมูกินไก่เลี้ยงได้ แต่หากงัดได้ก็จะทำให้ร่างกายบริสุทธิ์

พิธีกินข้าวใหม่จะเริ่มต้นหลังการเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จ โดยมากจะจัดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-กุมภาพันธ์ของทุกปี แต่ละครอบครัวจะต้องมีการไปทำพิธีกินข้าวใหม่หรือออมของคุ โดยพิธีกินข้าวใหม่ แต่ละครอบครัวจะทำพิธีกินข้าวใหม่และเลี้ยงอาหารกันในหมู่เครือญาติพี่น้อง ถ้าครอบครัวไหนมีความพร้อมก็จัดเป็นพิธีใหญ่มักจะเชิญแขกมาร่วม ถ้าไม่พร้อมก็กินเลี้ยงกันเองเฉพาะในครอบครัว นอกจากนี้ชาวกะเหรี่ยงถือว่าพิธีกรรมดังกล่าวถือเป็นการตอบแทนบุญคุณของสิ่งของต่างๆที่ใช้ในการดำรงชีวิต ชาวกะเหรี่ยงปฏิบัติราวกับว่าสิ่งของ

เหล่านั้นมีชีวิตต้องบำรุงขวัญและให้อาหาร เช่น จอบ เสียม เต้าไฟ ครกตำข้าว มีดพรว้า หม้อข้าว และอื่นๆ รวมทั้งถือว่าเป็นการทำบุญให้กับสรรพชีวิตที่สูญเสียจากการทำไร่และปลูกข้าวไร่ เช่น พืช สัตว์ บนดิน ใต้ดินที่ตายจากการเผาไร่ การถางไร่และการพรวนดินสำหรับการเพาะปลูก

ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองลัทธิเจ้าวัด ล้วนมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งที่ปรากฏในแง่ของวิถีชีวิต การทำการเพาะปลูก การปลูกข้าว การไถ้แม่โพสพ การทำพิธีกรรมสำคัญในชุมชน เช่น การไหว้เจดีย์ การปักสะดึง เป็นต้น ชาวกะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับมิติเรื่องเพศที่ค่อนข้างสร้างความสมดุลระหว่างเพศ การเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เจ้าวัด แม่ย่าต้องอยู่คู่กันไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ ในพิธีกรรม เจ้าวัดแม่ย่าจะคู่กัน ในพิธีกรรมต้องมีผู้ชาย ผู้หญิง ที่สร้างความสมดุลให้กับโลกและสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชนกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในชุมชนกะเหรี่ยงว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับการเกษตรกรรม และเป็นผู้กระทำหลักที่มีความเชื่อมโยงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงมิติของการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยง ผ่านการแต่งกาย การสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้า การเป็นผู้กระทำการสำคัญในพิธีไหว้เจดีย์ ตั้งแต่มีส่วนร่วมในพิธีกรรม จดรูปเทียนในฐานะตัวแทนแม่ธรณีการจัดเตรียมสถานที่ เตรียมอาหารในพิธีกรรม ที่สะท้อนว่าวัฒนธรรมและธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่ตรงกันข้ามกัน แต่มีความสัมพันธ์เกื้อกูลกันอย่างแยกไม่ออกในโลกทัศน์และวิถีปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยงโพล้ด้ายเหลืองในปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความเชื่อเรื่องพระแม่ธรณี พิธีโหว่ และลัทธิเจ้าวัดของชาวกะเหรี่ยงโพล้ด้ายเหลืองชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ธรรมชาติ และจิตวิญญาณ มิได้ดำรงอยู่ในฐานะองค์ประกอบแยกส่วน หากแต่เป็นระบบความหมายเดียวกันที่หล่อหลอมวิถีชีวิต การจัดการทรัพยากรและระเบียบทางสังคมของชุมชน เมื่อพิจารณาผ่านกรอบนิเวศสตรีนิยมและนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ ผลการวิจัยสะท้อนประเด็นสำคัญที่ช่วยขยายความเข้าใจด้านเพศและสิ่งแวดล้อมในบริบทชาติพันธุ์อย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

ประการแรก สตรีนิยมเชิงนิเวศที่มองผู้หญิงในฐานะอำนาจเชิงนิเวศ ไม่ใช่เพียงสัญลักษณ์ ภายใต้กรอบนิเวศสตรีนิยม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงกะเหรี่ยงโพล้ด้ายเหลืองมิได้ถูกทำให้เป็นเพียงสัญลักษณ์ของธรรมชาติตามคำวิพากษ์ในงานสตรีนิยมบางสาย หากแต่เป็นผู้มีบทบาทเชิงปฏิบัติการและเชิงจริยธรรมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ การที่ผู้หญิงทำหน้าที่แทนพระแม่ธรณีในพิธีกรรม มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเพาะปลูก การดูแลข้าว น้ำ และผืนดิน สะท้อนว่าความเป็นหญิงในบริบทนี้ถูกผูกเข้ากับความรู้และความรับผิดชอบด้านนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทดังกล่าวไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของการครอบงำหรือการต่อต้านเชิงอำนาจ หากแต่เป็นความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีสถานะเป็นผู้มีอำนาจเชิงนิเวศ ที่ได้รับการยอมรับภายในชุมชน โดยผลการวิจัยนี้ช่วยขยายกรอบนิเวศสตรีนิยมให้พ้นจากการอธิบายความสัมพันธ์ผู้หญิงกับธรรมชาติในฐานะผลของโครงสร้างปิตาธิปไตยเพียงอย่างเดียว ไปสู่การมองผู้หญิงในฐานะผู้กระทำการที่ฝังอยู่ในจักรวาลวิทยาและระบบความเชื่อท้องถิ่น อำนาจของผู้หญิงจึงมิได้อยู่ในรูปของการเผชิญหน้ากับโครงสร้างชายเป็นใหญ่โดยตรง หากแต่อยู่ในความสามารถในการกำกับจริยธรรมการใช้ทรัพยากรและการดำรงอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมผ่านพิธีกรรมและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ประการที่สอง จักรวาลวิทยาและความสัมพันธ์แบบทวิภาคเกื้อกูล เพศในฐานะโครงสร้าง ไม่ใช่ลำดับชั้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า บทบาททางเพศในลัทธิเจ้าวัดควรทำความเข้าใจในฐานะตำแหน่งเชิงนิเวศและจิตวิญญาณมากกว่าการเป็นอัตลักษณ์ส่วนบุคคลแบบสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าวัดกับแม่ย่า เพศชายกับเพศหญิง และธรรมชาติกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์เชิงคู่ที่เกื้อกูลกัน (complementary

dualism) ซึ่งทำหน้าที่จัดระเบียบจักรวาลและสังคมไปพร้อมกัน เพศจึงไม่ถูกจัดวางเป็นลำดับชั้นเชิงอำนาจ หากแต่เป็นโครงสร้างที่ทำให้โลกมนุษย์และโลกธรรมชาติดำรงอยู่ในภาวะสมดุล โดยมุมมองเช่นนี้ช่วยให้การวิเคราะห์เพศในงานชาติพันธุ์ไม่ถูกจำกัดอยู่ภายใต้กรอบความไม่เท่าเทียมเชิงสิทธิหรืออัตลักษณ์แบบสมัยใหม่เท่านั้น แต่เปิดพื้นที่ให้เข้าใจเพศในฐานะองค์ประกอบของจักรวาลวิทยา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรและการดำรงระเบียบทางสังคม ผลการวิจัยจึงตั้งคำถามต่อการนำกรอบเพศภาวะแบบตะวันตกมาใช้อธิบายสังคมชาติพันธุ์โดยไม่คำนึงถึงบริบททางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม

ประการที่สาม การเมืองของทรัพยากร: พิธีกรรมในฐานะเครื่องมือต่อรองเชิงอัตลักษณ์ เมื่อพิจารณาผ่านกรอบนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ ธรรมชาติในระบบความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงไพล่ด้ายเหลืองมิได้เป็นทรัพยากรที่ไร้ชีวิต หากแต่เป็นสิ่งมีชีวิตวิญญาณ มีขวัญ และมีศีลธรรม ความเชื่อเรื่องพระแม่ธรณีและพื๋อโหย่วทำให้ผืนดิน ข้าว และน้ำ กลายเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการเคารพและปฏิบัติอย่างระมัดระวัง พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวจึงทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงจริยธรรม นิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณช่วยอธิบายว่าทำไมชุมชนจึงสามารถรักษารูปแบบการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ และจำกัดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ทำลายล้างได้ แม้จะเผชิญแรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจและนโยบายการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ธรรมชาติในที่นี้จึงไม่ได้เป็นเพียงฉากหลังของวัฒนธรรม หากแต่เป็นผู้มีสถานะทางศีลธรรมที่มนุษย์ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

ประการสุดท้าย การสังเคราะห์เชิงแนวคิดจากเรื่องเล่าสู่ข้อเสนอทางทฤษฎี ดังนั้นเมื่อพิจารณาร่วมกันทั้งนิเวศตรินิยมและนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณ งานวิจัยนี้เสนอว่า ผู้หญิงกะเหรี่ยงไพล่ด้ายเหลืองทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชิงนิเวศกับจิตวิญญาณ ระหว่างธรรมชาติ จิตวิญญาณ และระเบียบทางสังคม บทบาทดังกล่าวทำให้ผู้หญิงไม่เพียงเป็นผู้ดูแลทรัพยากร หากแต่เป็นผู้กำกับจริยธรรมและความสมดุลของจักรวาลในระดับชุมชน อำนาจของผู้หญิงจึงฝังอยู่ในพิธีกรรม ความเชื่อ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวันมากกว่าการแสดงออกในรูปของอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ ในเชิงทฤษฎีนั้น ผลการศึกษานี้ช่วยขยายกรอบนิเวศตรินิยมโดยชี้ให้เห็นความสำคัญของมิติจิตวิญญาณและจักรวาลวิทยาในการทำ ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเพศและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในบริบทชาติพันธุ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานวิจัยนี้จึงไม่เพียงใช้กรอบนิเวศตรินิยมในการอธิบายกรณีศึกษา หากแต่เสนอให้ปรับกรอบดังกล่าวให้รับฟังความรู้ท้องถิ่นและระบบความเชื่อที่แตกต่างจากโลกตะวันตกมากขึ้น

สรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ระบบความเชื่อของลัทธิเจ้าวัดไม่ได้เพียงสะท้อนบทบาททางเพศตามจารีต หากแต่สร้างโครงสร้างอำนาจเชิงนิเวศที่ผู้หญิงมีสถานะเป็นศูนย์กลางของความสมดุลระหว่างมนุษย์ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้หญิงในฐานะแม่ธรณี แม่ย่า และพื๋อโหย่ว ทำหน้าที่กำกับทั้งพิธีกรรม การผลิตอาหาร และการควบคุมศีลธรรมของชุมชน บทความจึงเสนออย่างท้าทายว่า ความสัมพันธ์เชิงคู่ (complementary dualism) ระหว่างเพศไม่ได้เป็นลำดับชั้นเชิงอำนาจ แต่เป็นระบบเกื้อกูลที่ทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางแรงกดดันจากนโยบายรัฐและการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ข้อค้นพบนี้ช่วยขยายกรอบสตรีนิยมเชิงนิเวศให้เห็นมิติของจิตวิญญาณ ชาติพันธุ์ และพิธีกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งยังขาดการศึกษาเชิงลึกในงานวิชาการกระแสหลัก

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยสามารถขยายพื้นที่ศึกษาไปยังชุมชนชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยงกลุ่มย่อยอื่น หรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบริบททางวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้หญิงในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และตรวจสอบความหลากหลายของแนวคิดนิเวศตรินิยมในบริบทสังคมที่แตกต่างกัน สามารถ

ศึกษามิติของช่วงวัย (Generation) ของผู้หญิงในชุมชน เช่น ผู้หญิงวัยเยาว์ วัยทำงาน และผู้สูงอายุ เพื่อทำความเข้าใจการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความเชื่อ และบทบาทด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างรุ่น และยังสามารถศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในชุมชน เพื่อให้เห็นพลวัตทางเพศ (Gender dynamics) ที่มีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านมากขึ้น งานวิจัยยังสามารถบูรณาการแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณกับแนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ เพื่อศึกษาความเชื่อและจิตวิญญาณสามารถนำไปสู่การออกแบบนโยบายหรือนโยบายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช. (2559). *ผีและอำนาจ ผ่านความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยทรงดำ ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก*, วารสารราชพฤกษ์, 4(2), 67-74.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2549). *เพศภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์)*. มติชน.
- พยงค์ ศรีทอง. (2537). *คนไผ่ลว กะเหรี่ยงเมืองสุพรรณ*, ศิลปวัฒนธรรม, 15(4), 100-111.
- สุรียา สมทุคคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา.(2545). *ทำไม “คนอีสาน” ในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน*. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- Eaubonne, F. (1974). *Le féminisme ou la mort [Feminism or death]*. P. Horay.
- Eaubonne, F. (1978). *Ecology, feminism: Revolution or mutation? Paris: Editions ATP*
- Griffin, S. (1978). *Women and nature: The roaring inside her*. Harper & Row.
- Hayami, Y. (1992). *Ritual and religious transformation among Sgaw Karen of northern Thailand: Implications of gender and ethnic identity* (Doctoral dissertation, Brown University).
- Hayami, Y. (1993). *To be Karen and to be cool: Community, morality and identity among Sgaw Karen in northern Thailand*. *Cahiers des Sciences Humaines*, 29(4), 747–762.
- Hayami, Y. (1996). *Karen tradition according to Christ or Buddha: The implication of multiple reinterpretations for a minority ethnic group in Thailand*. *Journal of Southeast Asian Studies*, 27(2), 334–349.
- Merchant, C. (1980). *The death of nature: Women, ecology, and the scientific revolution*. In A. Editor (Ed.), *Title of book* (pp. 68–87). Stanford University Press.
- Mies, M. & Shiva, V. (1993). *Ecofeminism*. Rawat Publications.
- Shiva, V. (1989). *Staying alive: women, ecology and development*. Zed Book.